

УДК 343.342.

Возний Володимир Іванович,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри правового регулювання економіки
та правознавства юридичного факультету
Тернопільського національного економічного університету

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРЕДМЕТУ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 359 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Досліджується предмет злочину незаконного придбання, збуту, використання спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації для більш повного розкриття сутності цього складу злочину.

Ключові слова: спеціальні технічні засоби отримання інформації, предмет злочину, критерії, ознаки спеціальних технічних засобів.

Постановка проблеми. Розвиток науки і техніки, вдосконалення якості і функціональних можливостей спеціальних технічних засобів зумовлює необхідність постійного оновлення нормативної бази. Розширення сфери потенційного використання спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації (далі – СТЗНОІ) потребує чітко законодавчого закріплення з метою уникнення непорозумінь у практичній діяльності. Кримінальний кодекс України (далі – ККУ) встановлює ряд норм, які передбачають відповідальність за порушення щодо незаконного поводження із спеціальними технічними засобами, зокрема ст. 359 ККУ встановлює відповідальність за незаконне придбання, збут та використання спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації [3].

Відсутність визначення поняття СТЗНОІ на рівні закону та критеріїв і ознак, яке б дозволяло розмежувати останні від інших технічних засобів, зумовлює проблеми у правозастосовчій практиці та впливає на рівень так званої псевдозлочинності. Так, пересічний громадянин придбавши певний технічний засіб не може передбачити правомірність чи неправомірність своїх діянь та наслідків такої покупки через неоднозначність предмету злочину, передбачений ст. 359 ККУ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження особливостей використання науково-технічних засобів здійснювали В. В. Бірюков, Д. Д. Бегов, В. Б. Вишня, О. Г. Волеводз, В. И. Гончаренко, Г. Гросс, Л. І. Громовенко, В. І. Декшне, О. Ф. Долженков, П. А. Єрмаков, Ю. Ф. Жаріков, І. О. Ієрусалимов, О. О. Пунда, М. В. Салтевський, Е. Ф. Толмачев, І. Р. Шинкаренко, І. Ф. Хараберюш, М. І. Хавронюк та багато інших науковців. Однак на сьогоднішній день відсутні окремі наукові роботи, присвячені дослідженню вказаного злочину.

Постановка завдання. Метою роботи є дослідження особливостей предмета злочину незаконного придбання, збуту та використання спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації, визначення поняття «спеціальні технічні засоби

негласного отримання інформації», критеріїв і ознак, що дозволять громадянину відрізнити СТЗ від інших технічних засобів.

Виклад основного матеріалу дослідження. У правозастосовній практиці, при аналізі суспільно-небезпечного діяння важливо правильно встановити предмет злочину. Для кваліфікації ст. 359 ККУ предмет є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони і повинен бути так званим фільтром розмежування злочинного діяння, адміністративного проступку і власне законних дій.

Предмет злочину – це відповідна інформація, яка не призначена для передачі будь-якими каналами зв'язку, а відображає безпосереднє спілкування між людьми у процесі їх повсякденного життя і роботи [5, с. 840]. Кримінальний-процесуальний кодекс визначає спілкування як передачу інформації у будь-якій формі від однієї особи до іншої безпосередньо або за допомогою засобів зв'язку будь-якого типу. Спілкування є приватним, якщо інформація передається та зберігається за таких фізичних та юридичних умов, при яких учасники спілкування можуть розраховувати на захист інформації від втручання інших осіб [5].

Відповідно до ч. 2 ст. 32 Конституції України, не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини [2].

Конституційний суд України розтлумачив зміст ст. 32 Конституції України і визначає, що інформацією про особисте та сімейне життя особи є будь-які відомості та/або дані про відносини немайнового та майнового характеру, обставини, події, стосунки тощо, пов'язані з особою та членами її сім'ї, за винятком передбаченої законами інформації, що стосується здійснення особою, яка займає посаду, пов'язану з виконанням функцій держави або органів місцевого самоврядування, посадових або службових повноважень. Така інформація про особу є конфіденційною. Збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди державою, органами місцевого самоврядування, юридичними або фізичними особами є втручанням в її особисте та сімейне життя. Таке втручання допускається винятково у випадках, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини [9].

Інформація – це певне повідомлення, що може бути роз'ясненням, представленням, ознайомленням з певними особами чи речами матеріального і нематеріального світу. Слід зазначити, що інформація, як предмет злочину, передбачений ст. 359 ККУ, за способом сприйняття є аудіальна, тобто сприймається суб'єктами в процесі спілкування на слух.

М.І. Хавронюк визначає СТЗНОІ, як технічні засоби, устаткування, апаратуру, прилади, пристрої, препарати та інші вироби, спеціально створені, розроблені, модернізовані, запрограмовані або пристосовані для виконання завдань з негласного отримання інформації під час здійснення оперативно-розшукової діяльності. Більш широке визначення наводить Н. О. Гуторова: пристрої і прилади для таємного прослуховування і спостереження, у тому числі з використанням аудіо- та відеозапису, кіно- і фотозйомки, оптичних приладів тощо [1].

Спеціальні технічні засоби для зняття інформації з каналів зв'язку, інші засоби негласного отримання інформації – технічні, програмні засоби, устаткування, апаратура, прилади, пристрої, препарати та інші вироби, призначені (спеціально розроблені, виготовлені, запрограмовані, пристосовані) для негласного отримання інформації – так трактують СТЗ Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з розроблення,

виготовлення, спеціальних технічних засобів для зняття інформації з каналів зв'язку, інших засобів негласного отримання інформації, торгівлі спеціальними технічними засобами для зняття інформації з каналів зв'язку, іншими засобами негласного отримання інформації [7].

Таким чином, СТЗНОІ – це всі вироби, призначенні для негласного отримання інформації. Таким чином, мобільний телефон, фотовідеокамера будуть тими засобами, пристроями за допомогою яких можна негласно отримати інформацію.

Науково-технічне управління СБУ дає перелік СТЗНОІ. До таких засобів належать:

- спеціальні технічні засоби для негласного отримання та реєстрації аудіоінформації;
- спеціальні технічні засоби для негласного візуального спостереження та документування;
- спеціальні технічні засоби для негласного прослуховування телефонних переговорів;
- спеціальні технічні засоби для негласного перехоплення та реєстрації інформації з технічних каналів зв'язку;
- спеціальні технічні засоби для негласного контролю поштових повідомлень і відправлень;
- спеціальні технічні засоби для негласного обстеження предметів і документів;
- спеціальні технічні засоби для негласного проникнення у приміщення, транспортні засоби, інші об'єкти та їх обстеження;
- спеціальні технічні засоби для негласного контролю за переміщенням транспортних засобів та інших об'єктів;
- спеціальні технічні засоби для негласного отримання (зміни, знищення) інформації з технічних засобів її зберігання, обробки та передачі [6].

Вказаний перелік не лише не спрощує систему визначення СТЗ, а й зумовлює велику кількість питань щодо віднесення, наприклад диктофону до засобів негласного отримання аудіоінформації чи відеокамери до засобів візуального спостереження та документування.

Слід звернути увагу на Порядок державного контролю за міжнародними передачами товарів подвійного використання. Даний Порядок містить певні ознаки засобів негласного отримання інформації. Так, наприклад, щоб визнати фотокамеру мініатюрною необхідно, щоб остання відповідала одному із критеріїв: а) мініатюрне виконання виробу в цілому або відокремленого модуля, який містить оптичний об'єктив; б) відсутність у фотокамери візиру або наявність винесених органів управління (у тому числі наявність пульта дистанційного керування); в) можливість програмування фотокамери на здійснення фотографування у певний час (або за певною схемою) без безпосередньої участі оператора; г) наявність у фотокамери датчика руху, за сигналом якого здійснюється фотографування; г) безшумність роботи виробу. Відсутність світлової чи звукової індикації режимів роботи; д) наявність у фотокамери об'єктива, в якому діюча (апертурна) діафрагма збігається з входною зіницею (об'єктив типу) е) оснащеність оптичного приладу спостереження (за винятком стаціонарних зразків) пристроєм гіростабілізації [8].

Висновки. Таким чином, у законодавстві відсутній єдиний підхід щодо віднесення технічних засобів до СТЗНОІ. Все зводиться до функціональних можливостей – негласного отримання інформації, а за цим критерієм відповідає більшість повсякденних приладів, апаратів чи пристроїв.

Більше того, методика проведення судової експертизи спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації закрита для пересічного громадянина. Це є порушенням фундаментальних прав людини. Адже, купуючи аудіо- чи відеотехніку, особа не має можливості дізнатися, купує вона СТЗ чи звичайний технічний пристрій. В умовах розвитку ринку товарів спеціальних технічних засобів та відсутністю прозорої процедури експертного дослідження СТЗ саме по собі придбання СТЗ не створює суспільно-небезпечних дій. Тому, з метою гуманізації кримінального законодавства, наближення його до європейських стандартів, пропонуємо перейменувати ст. 359 ККУ «Незаконні придбання, збут або використання спеціальних технічних засобів отримання інформації» на «Незаконні збут або використання спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації». Необхідно закріпити у ст. 359 ККУ примітку, в якій визначити: спеціальні технічні засоби негласного отримання інформації – технічні, програмні засоби, устаткування, апаратура, прилади, пристрої, препарати та інші вироби, що спеціально створенні та запрограмовані для негласного отримання інформації при здійсненні оперативно-розшукової діяльності та негласних слідчих дій та згідно технічної документації призначені для негласного отримання інформації і містять відмітку «СТЗ». Належний держаний контроль щодо виробництва, переміщення через державний кордон СТЗ та модернізація ст. 359 ККУ забезпечить правопорядок в сфері спеціальних технічних пристроїв та дозволить відрізнити спецтехніку від звичайних технічних пристроїв і апаратів.

Список використаних джерел

1. Гацелюк В. О. Криміналізація на «вимогу» та проблема оціночних понять складу злочину в контексті відповідальності за незаконні дії зі спеціальними технічними засобами негласного отримання інформації / Гацелюк В. О. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>.
2. Конституція України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – Ст. 141
3. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 25-26. – Ст.131
4. Кримінальний кодекс України: науково-практичний коментар / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін., за заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. – 1184 с.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України (відповідає офіційному текстові). – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 254 с.
6. Лист Науково-технічного управління Служби Безпеки України № 36/1199, 03.03.2006 «Щодо переліку товарів, які відносяться до спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua>.
7. Наказ Голови Служби Безпеки України № 35 від 31.01.11р. «Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з розроблення, виготовлення спеціальних технічних засобів для зняття інформації з каналів зв'язку, інших засобів негласного отримання інформації, торгівлі спеціальними технічними засобами для зняття інформації з каналів зв'язку, іншими засобами негласного отримання інформації». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws>.
8. Постанова Кабінету Міністрів України від 28 січня 2004 р. № 86 «Порядок здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів подвійного

використання» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/86-2004-%D0%BF>.

9. Рішення Конституційного суду України у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ccu.gov.ua/uk/>.

Возный В. И. Отдельные аспекты предмета преступления, предусмотренного ст. 359 Уголовным Кодексом Украины

Исследуется предмет преступления незаконного приобретения, сбыта, использование специальных технических средств негласного получения информации для более полного раскрытия сущности этого преступления.

Ключевые слова: *специальные технические средства получения информации, предмет преступления, критерии, признаки специальных технических средств.*

Vozny V. I. Some aspects of the subject crimes under Art. 359 the Criminal Code Ukraine

We study the subject of the crime of illegal acquisition, sale, use of special technical devices secret obtaining of information for a more complete disclosure of the nature of the offense.

Key words: *special hardware information, the subject of crime, criteria, characteristics of special technical means.*

